

УДК 2-172.4:556.166]:39+2-264:316.722(100)
DOI: <https://doi.org/10.17721/sophia.2025.26.5>

Назарій МАЛАНЯК, асп.
ORCID ID: 0000-0002-2666-3035
e-mail: banderas.enei@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ВСЕСВІТНІЙ ПОТОП У МІФАХ І ЛЕГЕНДАХ НАРОДІВ СВІТУ

Вступ. Проаналізовано найвідоміші літературні пам'ятки, що містять описи великого потопу. Особливу увагу приділено структурному аналізу цих наративів, їх хронологічному співвідношенню та можливим шляхам взаємовпливу між різними культурними ареалами. Також проведено аналіз подальшого розвитку легенди в різних культурах, а також основні фрагменти оповідей про події до, під час та після потопу.

Методи. Застосовано комплексний підхід і використано поєднання історичного, компаративістського, структурно-міфологічного, герменевтичного та семіотичного методів, застосовано релігієзнавчий аналіз для дослідження релігійного й символічного значення міфів у контексті різних традицій та порівняльно-міфологічний аналіз для виявлення архетипів і культурних паралелей.

Результати. Розкрито, що глобальність явища Всесвітній потоп відображається у міфах і фольклорі багатьох народів, що свідчить про спільність культурного досвіду та можливий зв'язок з реальними історичними подіями або природними катаклізмами. Кроскультурний аналіз і вивчення цих легенд дозволяє порівнювати світогляд різних цивілізацій, виявляти спільні мотиви та особливості трактування природних катастроф у різних культурах. Релігійно-міфологічне значення оповіді про потоп відіграє важливу роль у багатьох релігіях і їх аналіз допомагає краще зрозуміти еволюцію релігійних уявлень людства.

Висновки. Зазначено універсальний характер мотивів потопу у світовій культурі, що може свідчити як про спільні архетипові основи людської психіки, так і про можливу історичну реальність катастрофічних повеней у минулому людства. Запропоновано інструменти, що сприяють глибокому розумінню механізмів збереження та трансмісії культурної пам'яті через міфологічні наративи, а також ролі археологічних пошуків у верифікації давніх традицій та їх наукового переосмислення у сучасному контексті.

Ключові слова: *всесвітній потоп, потоп, ковчег, міфи, легенди, культурна спадщина, релігійні тексти, релігійні традиції.*

Вступ

Всесвітній потоп є однією з найбільш відомих і розповсюджених легенд у світовій культурі. Це оповідь про широкомасштабну повінь, яка спричинила загибель майже всіх живих істот на Землі і тому знайшла своє відображення у міфах багатьох народів світу, релігійних текстах, зокрема народів Середземномор'я, Близького Сходу, Африки, Європи, Азії, Океанії та Америки. З огляду на велике поширення цього міфу, важливим є його аналіз у контексті різних культур і релігійних традицій.

Кожна культура та релігійна традиція, у яких є міфи про потоп, має свій власний спосіб інтерпретації цієї події. Тому різні версії міфу містять різні деталі та події, розповідають про різних героїв і способи порятунку від потопу. Насамперед цей феномен демонструє перманентну єдність людського досвіду. Коли ми зіставляємо шумерські записи про Утнапіштіма, юдейську традицію про праведника Ноаха, давньоіндійські оповіді про царя Сат'яврїту (Shastri, & Bhatt, 1955) чи ацтекські легенди про Коксокса, стає очевидним: різні народи незалежно один від одного формували схожі уявлення про кінець світу та його відновлення. Однак варто відзначити, що багато з цих оповідей мають символічне значення та не можуть бути розглянуті як історично вірогідні події. Домисли та фантазії в розповідях про Всесвітній потоп створюють труднощі у відокремленні реальних фактів цієї події від міфічних елементів.

Цю проблематику досліджували такі видатні фольклористи, історики і сходознавці, як: антрополог і фольклорист Джеймс Джордж Фрезер (англ. James George Frazer) відомий за своєю роботою "Золота гілка" (The Golden Bough), у якій він досліджує численні міфи і релігійні традиції, включаючи легенди про потоп; Д. Фрезер досліджував паралелі між різними культурними міфами про потоп, підкреслюючи їх універсальний характер і роль у релігійних віруваннях; американський фольклорист, професор Каліфорнійського університету в Берклі

Алан Дандес (Alan Dundes); Вільфред Джордж Ламберт (Wilfred George Lambert) – історик і археолог, фахівець з ассириології та близькосхідної археології, почесний член FBA; Джон Вільям Бірхорст (John William Bierhorst) – американський письменник, перекладач і етнолог, перекладає з науатль і мапудунгун, написав різні праці з міфології американських індіанців; Семюел Ноа Крамер (Samuel Noah Kramer) – сходознавець, один із провідних шумерологів світу та інші.

Методи

У дослідженні було застосовано комплексний підхід і використано поєднання історичного, компаративістського, структурно-міфологічного, герменевтичного та семіотичного методів, що дозволяє виявити універсальні архетипи оповідей про потоп і специфіку їх інтерпретації в різних культурах. Застосовано релігієзнавчий аналіз для дослідження релігійного й символічного значення міфів у контексті різних традицій та порівняльно-міфологічний аналіз для виявлення архетипів і культурних паралелей. Урешті, така тематика збагачує методологію культурних досліджень, пропонуючи інструменти для розуміння того, як колективна пам'ять формує картину світу різних етносів і як універсальні символи адаптуються до локальних контекстів.

Результати

Початок та розвиток цивілізаційних процесів і брак писемності в більшості народів сприяв тому, що інформація про подію передавалася в усній формі, що могло спричинити спотворення реальних фактів потопу та формування міфічних уявлень.

Розповідь про потоп можна назвати універсальним фольклорним мотивом, сюжетна схема якого в багатьох народів має такий вигляд: Бог карає людей за гріхи, найчастіше за гріх віровідступництва, і посилає кару у вигляді потопу, але окремим людям, праведникам, надається можливість порятунку. У міфах зазначається, що праведники повідомлені про загрозу заздалегідь, їм

надано рекомендації спорудження плоту, човна, каное тощо та навіть зазначено термін початку потопу.

Є варіанти порятунку і без плавальних засобів: на горі чи на іншому пагорбі, іноді на високому дереві, яке здатне дуже швидко рости, на панцирі черепахи, на великому гарбузі, половинці шкаралупи кокосового горіха – все залежить від географічної місцевості та флори.

Найчастіше в міфах разом із праведниками рятується і представники фауни – тварини, птахи, комахи, рослини. Вода з небес ллє зазвичай тривалий період часу, а коли цей процес зупиняється, то для пошуку суші випускається птах або гризун, найчастіше це відбувається неодноразово, до того часу, поки не буде принесена добра звістка про наявність суші. Люди та всі, хто врятувався, виходячи на сушу, здобувають новий світ і нове життя, зберігаючи пам'ять пережитої події і починаючи жити новим праведним життям відповідно до Божих настанов. Бог, зі свого боку, дає обіцянку не повторювати Вселенського (чи Всесвітнього) потопу.

Ця первинна схема набуває різних забарвлень у міфології різних народів. Головне в цій схемі – це наявність героя, який повинен врятувати себе та інших від небесної кари у вигляді водяного потоку, посланої як покарання за будь-які гріхи.

Таким чином, міфи та легенди про Всесвітній потоп складаються з таких основних фрагментів: про підготовку (Ноя або головного героя оповіді) до потопу, будівництва засобу порятунку (ковчег, човна, плоту та ін.); про протиборство злої сили (диявола, гріха) з метою знищити людський рід; про продовження потопу; про звістку припинення потопу (через випускання птахів, гризунів) з ковчегу або іншого засобу порятунку людини.

Біблійний опис потопу є далеко не єдиним і навіть не першою згадкою про цю подію, на думку деяких учених, окремі біблійні легенди, зокрема й про "всесвітній потоп", запозичені у древніх шумерів. Сучасна біблеїстика, зокрема праці спеціалістів з клинопису (Spoelstra, 2023), виявила потужні текстуальні зв'язки між старозавітною оповіддю та давньосхідними літературними пам'ятками. Ассиріологічні дослідження (Crawford, 2013, pp. 1–22) демонструють, що єврейська версія інкорпорувала елементи значно давніших месопотамських традицій, адаптувавши їх до монотеїстичної теології. Саме із давніх глиняних табличок, створених шумерами, на сторінки Старого Завіту потрапили легенди про біблійний потоп та рятівний Ноевий ковчег, створений за велінням шумерського бога Енкі, який виник за кілька тисячоліть до складання Біблії та описаний у більшості шумерських глиняних табличок. Крім того, більшість авторитетних дослідників, таких як Алан Дандес (Dundes, 1988), Джеймс Джордж Фрезер, Вілфред Джордж Ламберт (Lambert et al., 1999) та інші вказують на той факт, що багато біблійних персонажів раніше були саме шумерськими персонажами. Найдавніші письмові свідчення про врятування людства від божественно насланого потопу походять з шумерської цивілізації. Герой на ім'я Зіусудра отримує божественне попередження та буде корабель для збереження життя на землі.

Проте не всі з цим погоджуються: Річард М. Девідсон (Davidson, 1995) і Ллойд Р. Бейлі (Bailey, 1989) радше вказують на універсальність оповіді про потоп, яка була загальною відома для цього регіону "Родючого півмісяця" і не обов'язково запозичена із шумерського фольклору, підкреслюючи особливості опису потопу і персонажів у Біблії. Загалом відмітимо, що цей факт є досить дискусійним у наукових колах.

Одним із перших джерел про Всесвітній потоп є ассирійський міф "Епос про Гільгамеша", записаний у XVII–XIII столітті до н. е., задовго до початку складання Біблії, який розповідає про потоп, створений богами, і про Утнапіштіма, що врятувався у ковчезі з різними тваринами та пристав після закінчення семиденного потопу до гори Ніцир заввишки 400 м, розташованої у Месопотамії (Sasson, 1995). Цей міф має багато спільного з біблійною історією про потоп і є важливим для розуміння стародавніх уявлень про катастрофи та божественне втручання.

У легенді йдеться про те, як прославлений правитель першої династії шумерського міста Урука, який після своєї смерті отримав статус божества, за життя відвідав Утнапіштіма. Проїшовши через води смерті, правитель, який серйозно замислився про тлінність існування, жадібно слухає розповідь безсмертного про потоп і його чудовий порятунок на ковчезі. Послухавши попередження бога мудрості Еа (шумерський бог Енкі), Утнапіштім стає до будівництва корабля (Frazer, 1916, pp. 231–283): "На п'ятий день кістяк був готовий. Він побудував його у формі баржі, на яку поставив дім за сто двадцять ліктів заввишки, і поділив дім на шість ярусів, у кожному ярусі зробив дев'ять кімнат. Він зробив у ньому отвори для спуску води, обмазав зовні гірською смолою і деревною смолою зсередини" (Римарук, 1991, с. 147–148).

На сьомий день потопу вода стала спадати, і Утнапіштім випустив голуба, ластівку, а потім ворона, який єдиний не повернувся на ковчег. Принісши жертву, врятована богом людина набула статусу безсмертної.

Ассирійський міф про всесвітній потоп, зокрема історія про Утнапіштіма в Епосі про Гільгамеша, має глибоке релігійне і культурне значення. Релігієзнавчий аналіз цього міфу допомагає зрозуміти релігійні уявлення, етичні настанови та світогляд стародавніх месопотамських цивілізацій.

У цьому міфі про потоп боги вирішують знищити людство через його гріховність та непослух. Ця тема перегукується з багатьма іншими релігійними традиціями, де божественне втручання виступає як реакція на моральні провини людей. Утнапіштім, як і Ной у біблійній оповіді, отримує інструкції від бога Енкі про те, як врятувати себе та своє оточення. Це підкреслює важливість слухняності та віри в божественну мудрість.

Ковчег у міфі є засобом порятунку, що забезпечує виживання Утнапіштіма, його родини та всіх видів тварин. У релігійному контексті ковчег символізує захист і милість богів. Спасіння на ковчезі можна інтерпретувати як нагороду за віру та послух, які є основними чеснотами та моральними цінностями багатьох релігій.

Потоп у месопотамській міфології виступає як засіб відновлення божественного порядку. Боги вирішують знищити старий світ, щоб створити новий, більш гармонійний. Ця концепція відображає уявлення про циклічність часу та періодичне оновлення світу, які є поширеними в релігійних віруваннях багатьох народів.

Ассирійський міф про потоп показує взаємодію між різними богами, зокрема Енлілем, який ініціює потоп, та Енкі, який рятує Утнапіштіма. Це ілюструє багатобожжя та складні стосунки між божествами месопотамської релігії. Роль богів у міфі підкреслює їхню силу та контроль над природними явищами, а також можливість карати та милувати.

Після потопу Утнапіштім отримує вічне життя як нагороду за свою вірність і слухняність. Це можна розглядати як аналог до Завіту, укладеного між богами та людьми. Такий новий початок символізує відновлення та можливість нового, чистішого (можливо праведного) життя, що є важливим елементом багатьох релігійних вірувань.

Ассирійський міф про всесвітній потоп, описаний в Епосі про Гільгамеша, має важливе релігійне значення і відображає складні уявлення стародавніх месопотамських народів про божественне втручання, етику, порядок та спасіння. Релігієзнавчий аналіз цього міфу допомагає зрозуміти, як ці уявлення впливали на світогляд і релігійні практики стародавніх ассирійців та їхніх сусідів.

Дослідники вивчають можливість реальних природних катастроф, які могли стати основою для міфів про потоп. Однією з теорій є гіпотеза про потоп у Чорному морі близько 5600 року до н. е., коли води Середземного моря прорвалися через Босфор і затопили значні території. Інші теорії припускають, що великі повені в долині річок Тигр і Євфрат могли впливати на формування міфів про потоп у Месопотамії (Yanko-Hombach et al., 2007, pp. 91–113).

Археологічні дослідження у Месопотамії виявили сліди великих повеней, які могли бути інтерпретовані як всесвітній потоп в міфологічних текстах. Наприклад, розкопки на деяких древніх поселеннях показали шари осадових порід, які свідчать про раптові і потужні повені (Woolley, 1929).

Ассирійський міф про потоп є частиною ширшого міфологічного контексту, в якому божества контролюють природні сили і використовують їх для покарання або благословення людей.

Подібні міфи про всесвітній потоп зустрічаються у багатьох інших культурах, включаючи шумерську, вавилонську, індійську та китайську, що вказує на можливість реальних природних катастроф, які закарбувалися у пам'яті древніх народів.

Біблійна оповідь про потоп, яка детально описана в книзі Буття (Українська Біблія, Буття 7:12–24), є однією з найвідоміших історій Старого Завіту. Датована близько 1400–1200 р. до н. е. (в усній традиції), записана близько 600–500 р. до н. е. Згідно з цією легендою, Бог вирішив знищити все людство через його гріховність, зберігши лише Ноя, його сім'ю та по парі всіх видів тварин на ковчезі. Праведний Ной отримує від Бога інструкції побудови ковчезу і проповідує людям про наближення катастрофи. Невдовзі починається Потоп, який триває соток днів і ночей, а вода залишається на землі сто п'ятдесят днів. Ной випускає ворона і голуба для перевірки рівня води, і довідавшись від голуба, що вода почала спадати, ковчег причалає до гір Араратських. Після потопу Ной і його сім'я приносять жертву Богу, і Бог укладає з ними Завіт, символом якого стає веселка. Ця оповідь має значне релігійне значення і є важливою частиною як єврейської, так і християнської традиції. Релігієзнавчий аналіз цієї оповіді допомагає зрозуміти її духовне та моральне значення.

Одним із головних аспектів біблійної історії про потоп є моральний урок про божественне покарання за гріхи. Потоп виступає як картина Божої справедливості, яка карає зпосованість людства, та Божої милості, яка дає новий початок через Ноя. Ной як праведна людина представляє образ віри та послуху Богу, що підкреслює важливість моральної поведінки та духовного життя. Ковчег Ноя символізує засіб спасіння, який Бог надає людству. У християнській традиції ковчег часто асоціюється з Церквою, яка є притулком для вірних. Деякі богослови розглядають ковчег як образ Христа, через якого люди отримують спасіння від гріхів. Після потопу Бог укладає новий Завіт з Ноем, обіцяючи ніколи більше не знищувати все живе водами потопа. Цей Завіт символізується веселкою і є знаком Божої вірності та милості. Цей новий початок також підкреслює концепцію оновлення та

відродження, що є важливими аспектами багатьох релігійних традицій.

Універсальність оповіді полягає в тому, що історії про великий потоп зустрічаються в багатьох культурах і релігіях, що вказує на універсальний характер цієї легенди. Вони часто несуть схожі послання про божественне втручання, покарання за гріхи та спасіння праведників. У юдаїзмі історія про потоп підкреслює важливість дотримання Божих заповідей та віру в Божу справедливість. У християнстві потоп часто розглядається як прообраз хрещення, де вода символізує очищення від гріхів та нове життя у Христі.

Релігієзнавчий аналіз біблійної оповіді про потоп розкриває глибокі духовні та моральні значення цієї історії. Вона не лише розповідає про історичні події, але й надає важливі уроки про віру, послух, спасіння та новий початок, що залишаються актуальними для віруючих до сьогодні.

У своїй праці "Фольклор у Старому заповіті" Д. Фрезер згадує й іншу версію вавилонської легенди про Всесвітній потоп, що стала відомою завдяки Беросу, автору історичного нариса, складеного ним у першій половині III ст. до н. е. (Frazer, 1916, pp. 245–247). Згідно з його записами, ця подія сталася в епоху правління Ксісутруса, десятого царя Вавилонії. У сні йому з'явився бог Кронус, який попередив про потоп, що має статися п'ятнадцятого дня восьмого місяця за македонським календарем, що загрожує загибеллю всьому живому.

Наказавши цареві записати історію світу від його створення до теперішнього дня і закопати в місті Сонця – Сиппарі, він також повелів йому збудувати корабель, посадити на нього рідних та друзів, свійських птахів та чотирилапих тварин і, зробивши запаси їжі та пиття, відплисти з країни до богів, що вже чекали на нього.

У міру спаду води, цар випускає на волю птахів, але ті, не знайшовши притулку, поверталися на корабель. За кілька днів птахи повернулися зі слідами глини, а потім і зовсім зникли за обрієм, вказавши тим самим на близькість суші. Зійшовши на берег разом із дружиною, дочкою та керманічом, Ксісутрус вшанував землю, побудувавши вівтар і принісши жертву богам. На подяку за виявлене благочестя він був покликаний ними, після чого нікого з тих, хто врятувався на ковчезі колишнього правителя, більше ніколи не бачили.

Цей пізній Вавилонський міф про потоп є частиною ширшого міфологічного контексту, в якому божества контролюють природні сили і використовують їх для покарання або благословення людей. У ньому вже яскраво простежується вплив еллінської культури, порівняно з Епосом про Гільгамеша можна виявити як значні подібності, так і важливі відмінності. Обидві історії відображають універсальну тему божественного втручання у людські справи через природну катастрофу, яка використовується як інструмент очищення та відновлення світу. Однак релігійні контексти, мотиви богів, будівництво ковчегів та тривалість потопа відрізняються, що підкреслює унікальні культурні особливості кожної розповіді.

У міфах Стародавньої Греції описуються ціліх три масштабних потопа, що сталися за історію її існування. Відомі історії про Огійський, Девкаліоновий і Дардановий потопа. Наприклад, згідно з давньогрецькими міфами, на знак божественної відплати за людські діяння, поверхня Землі майже повністю пішла під воду кілька разів. Відмінність Грецької міфології полягає у тому, що деякі високі ділянки суші (гори та пагорби) залишалися на поверхні. Найімовірніше, це обумовлено особливістю релігійного сприйняття, адже ми пам'ятаємо, що боги в уявленні греків проживали на Олімпі, не просто вершини

гори, а вершині цілого гірського пасма. Можливо, тому потопа в грецьких міфах не досягають вершини гір, які ідеалізовані і сакралізовані, а тому прості смертні там жити не можуть.

Хронологічно першим вважається потоп, який відносили на час сина Посейдона Огіга, що царював над найдавнішими народами Беотії у Фівах ще до появи там міфічної Кадми. Огігів потоп мало цікавив грецьких міфологів та істориків, оскільки це була історія найдавнішого, догрецького населення. Деякі автори навіть не знали про цей потоп, а вважали, що підвладний Огігу народ вимер від чуми (Сроке, 1982, pp. 195–200).

Подорожці, хоч і незначні, є у праці римського антикара I ст. до н. е. Варрона "Про римський народ" (III, 2, 2). Передаючи зміст цього твору, що не зберігся, християнський автор Августин повідомляв, що за Огіга змінила свої розміри, колір та шлях Вечірня зірка (Венера), видима вдень. Інший християнський автор, Євсевій, який мав хронографічний твір Кастора, що дійшов до нас, давав Огігів потоп за 260 років до Девкаліонового. У багатьох переказах говориться, що Огігійський потоп охопив увесь світ і був настільки руйнівним, що Аттика залишилася без царів аж до правління Кекропа (Kraeling, 1947, pp. 177–183). Деякі джерела вважають його локальним потопом, таким як затоплення озера Копайс, великого озера, яке колись було в центрі Беотії (Nettleship, & Sandys, 1891/1956, p. 426). Інші джерела розглядають це як повінь, пов'язану з Аттикою (Blakeney, 1934, p. 203). Ця остання точка зору була прийнята Африканом, який каже, що "велика і перша повінь сталася в Аттиці, коли Фороней був царем Аргоса, як розповідає Акусілай". Після його смерті спустошена Аттика була без царів 189 років, аж до часів Кекропа (Gaster, 1969). Африкан каже: "Але після Огіга, через великі руйнування, спричинені потопом, те, що зараз називається Аттикою, залишилося без царя сто вісімдесят дев'ять років до часів Кекропа. Бо Філохор стверджує, що той Актеон, хто йде після Огіга, і вигадані імена ніколи навіть не існували" (Eusebius, 2012, pp. 523–526).

Таким чином, Огігів потоп у контексті розгляду подій всесвітнього потопа в міфах і легендах народів світу є важливим елементом для розуміння історії та еволюції міфологічних та релігійних уявлень людства.

Найбільш цікавим у контексті нашого дослідження є Девкаліоновий потоп, датований близько VIII–VII століття до н. е. Існує багато грецьких міфів про Всесвітній потоп. Наприклад, за міфом, уперше викладеним Гелланіком у творі "Девкаліонія", який потім розроблявся і перероблявся грецькими і римськими істориками та поетами (детальніше за інших Овідієм у першій книзі "Метаморфоз"), весь світ – від долин до гірських хребтів – був залитий потоками води і лише сина Прометея, фессалійця Девкаліона та його дружину Пірру пощадили боги, щоб не припинилося життя на землі і не перестали небожителі отримувати від людей належні їм жертви (Riddehough, 1959, pp. 201–209). Подібно до інших міфів про потоп, грецька історія підкреслює ідею божественного покарання за людські гріхи та аморальність. Потоп виступає як інструмент очищення та відновлення божественного порядку. Девкаліон і Пірра, які врятувалися завдяки своїй праведності, підкреслюють важливість моральної поведінки та послуху богам. Спасіння Девкаліона і Пірри можна розглядати як символ божественної милості та захисту. Вони будують ковчег (або використовують інший засіб порятунку), що нагадує про біблійну історію Ноя.

Дев'ять днів і ночей носило морем човен з цією єдиною віпільною парою, поки не прибило до однієї з гірських

вершин Середньої Греції – Парнасу. Так свідчать давні дослідники і лише сицилійські автори запевняли, що човен пристав до сицилійської Етні. Непопулярний поза Сицилією варіант легенди зберіг лише один автор, сучасник Овідія – Гігін.

Після того як Девкаліон та Пірра принесли подяки (одні стверджували – Зевсу, інші – Феміді, чий храм уцілів біля підніжжя Парнаса), боги дають їм пораду, як відродити людський рід, й слідуючи йому, вони кидають через голову каміння. Їхня роль у відновленні людства після потопа символізує новий початок і відродження, що є важливим релігійним мотивом.

З каменів, кинутих рукою Девкаліона, "народилося" нове покоління чоловіків, з руки Пірри – жінок. Грецькі хронографи навіть вираховували дату потопа, і в хроніці, що закарбувала ці події з найдавніших часів (так званого Пароського надпису), він належить до 1530 до н. е. (Riddehough, 1959, pp. 201–209).

Ця грецька оповідь акцентує мотив відновлення людського роду через містичне каміння, що відображає специфічно еллінські уявлення про зв'язок між природними елементами та людською природою (Riddehough, 1959, pp. 201–209). Потоп у грецьких міфах часто виступає як засіб відновлення божественного порядку. Боги вирішують знищити старе людство, щоб створити нове, більш моральне і праведне. Цей мотив відображає уявлення про циклічність часу та періодичне оновлення світу, що є поширеним у багатьох релігійних традиціях.

У цьому міфі про потоп головну роль відіграють Зевс та Прометей. Зевс вирішує знищити людство, тоді як Прометей попереджає свого сина Девкаліона про небезпеку. Ця взаємодія між богами ілюструє складну релігійну систему стародавніх греків, де боги активно втручаються у людські справи і визначають долю людства.

Згадки про події всесвітнього потопа є і в роботах Платона "Тімей" (Dacre, 1888) та "Критій" (Plato, 2008). У цих роботах Платон описує розмову, що відбулася між грецьким філософом Сократом та його гостями Тімеєм, Гермократом та Критієм. Під час цієї розмови Критій розповідає історію, почуту одним із його предків Солонем, від Єгипетських жерців приблизно 580 року до н. е.

Зокрема, у творі "Критій", є такі рядки: "...згідно з переказами, дев'ять тисяч років тому була війна між тими народами, які мешкали по той бік Гераклових стовпів, і всіма тими, хто жив по той бік: ...Бо ж за дев'ять тисяч років трапилося багато великих повеней (а саме стільки років пройшло відтоді досі) ..." (Dacre, 1888, p. 106).

А в пізньому діалозі Платона "Тімей", зазначено: "...Але пізніше, коли прийшов термін для небачених землетрусів і повеней, за одну жажливу добу вся ваша військова сила була поглинута землею, що розверзнулася; і Атлантида зникла, занурившись у вир" (Plato, 2008, p. 111).

Також сюжети про потоп зустрічаються серед народів Азії, зокрема в індійській міфології. Література Індії презентує унікальну версію через образ Ману, першопредка людства, якого попереджає про наближення космічної катастрофи божественна риба-аватар. Цей наратив відрізняється інтеграцією циклічної космології, де потоп є частиною вічного процесу творення та руйнування всесвіту (Kiderga, 2020).

Пураничні тексти розробляють деталізовану картину врятування не лише живих істот, а й священного знання, що підкреслює центральність духовної мудрості в індійській картині світу. У ранньому середньовічному творі "Матсья-пурана" (Matsya Purana, 2022), відображена історія про те, як патріарх Ману випадково ловить крихітну рибку. Він переносить її у велике водоймище, але вона

росте, вже не вміщається у ньому і нарешті досягає таких розмірів, що заповнює собою весь океан. Вражений дивом Ману схиляється перед гігантською істотою, визнавши в ньому верховне божество – Вішну. Бог сповіщає патріарху про прийдешній потоп, той будує корабель і сходить на нього, прикріпивши його змією, як канатом, до величезної риби. Вишну-матсья захоплює у себе судно, а Ману виявляється врятованим від шаленства стихії.

Аналогічний сюжет відображений і в легенді про суперництво богів Крішни з Індрую. Бог Крішна рекомендує пастухам не похваляти Індру, що послав на землю зливу, щоб та стерла з лиця землі пастухів і їхню худобу. Крішна ж, бажаючи врятувати їх завдяки своїй надприродній силі, протримав сім днів і ночей на кінчику пальця гору Говардхану, на якій і врятувалися люди та тварини. Лише за сім днів Індра визнав свою поразку і перестав лити воду з небес (Matsya Purana, 2022)

Відображення подій Всесвітнього потопу в китайській міфології докорінно відрізняється від міфологічних історій інших народів тим, що спочатку китайці не приписували потопу божественного втручання. Ранні міфи повідомляють, що потоп – це своєрідне втілення хаосу водної стихії, лише згодом потоп став трактуватися як очищення від пороків.

Китайська міфологічна спадщина зберігає спогади про великі повені, хоча без чіткого мотиву ковчега, натомість підкреслюючи героїчні зусилля правителів щодо приборкання водної стихії (挪亞方舟與大洪水是眾所皆知的舊約故事, 2019) Це найпоширеніший сюжет у китайській міфології. Жителі Піднебесної не сприймали його як покарання за гріхи, а бачили просто хаос водної стихії. У давнину води потопу обрушилися на землю, несучи незліченні біди та руйнування. Верховне божество Ді звелів Гуню приборкати потоп. Гунь – герой китайської міфології, аналог грецького Прометея, його ім'я перекладається як "величезна риба". Можливо, риба – це його тваринне втілення. Як зазначає Хью Рос, Гунь мав урятувати землю від потопу, дев'ять років він зводив дамби, але безуспішно (挪亞方舟與大洪水是眾所皆知的舊約故事, 2019) Тоді він викрав у Верховного Владика чарівну землю сидян, здатну збільшуватися в розмірах, щоб збудувати з неї греблю, але знову не впорався з повинню. Верховний Владика, дізнавшись про викрадення, розгнівався (як посмів Гунь заради людей посягнути на те, що належить богам!) і наказав стратити Гуня. Через три роки з мертвого тіла Гуня народився Юй (за іншою версією – з каменю, що лежить поруч).

Юю боги також доручили врятувати землю від потопу. І йому це вдалося. Він наказав дракону Ін-луну хвостом прокладати канали. За ним ішла черепаха, що несла зелену глину на своїй спині. Багато років працював Юй і, зрештою, відвів води в море, а також вигнав із ям і низин усіх змії та драконів, зробив землю придатною для землеробства і навчив людей вирощувати рис. За ці досягнення імператор зробив Юя своїм наступником. Коли Юй помер, престол зайняв його син Ці, давши початок правлячій династії Ся¹.

У Китаї також зберігся стародавній міф про богиню Нюйву. Гунгун – бог води і Чжунун – бог вогню билися не на життя, а на смерть. Переможений Гунгун ударив

головою в гору Бучжоу – стовп західного світу. Гора, що звалилася, спровокувала падіння небес, і води Чумацького шляху ринули на Землю, затопивши її. Богиня Нюйва прийняла рішення врятувати людство від страждань, вона розплавилася п'ять каменів різних кольорів і відновила небо, заспокоїла бурхливий потік, і води зійшли з суші, убили диких звірів, і люди стали жити у безпеці. Однак тих, хто вижив, було небагато, тому Богиня одружилася зі своїм братом – Богом Фусі, а завдяки їхньому союзу відродилося людство.

У всіх народів Африки в міфології присутній сюжет про Всесвітній потоп. Його причини різні, наприклад у племен Кікуйю (Кенія) – старі духи залили землю пивом, у йоруба (Західна Африка) – це помста богині Олокун через те, що не змогли зрозуміти її бажань, у басонге (Камерун) – покарання за відмову виконувати обіцянку богам, у племен баконго (Конго) та мандинго (Гамбія) – відплата за відсутність милосердя та егоїзм, у квая (Танзанія) потоп почався через те, що жінка, не послуховавши чоловіка, розбила горщик, у якому ніколи не кінчалася вода (Hountondji, 1976).

Як бачимо, у багатьох міфологічних традиціях народів Африки Всесвітній потоп вважається не лише карою божеств за людські провини, а й можливістю для відродження та очищення світу від негативних сил. Це подія, яка символізує перетворення та новий початок, важливий елемент космогонії.

Незважаючи на різноманітність причин Всесвітнього потопу в міфологіях народів Африки, вони всі надають цій події великого значення у своїй культурі та сприйнятті світу. Через спільний мотив потопу міфології різних племен і народів Африки зберігають інтерес до вивчення власних традицій та спадщини.

У цих легендах ми можемо побачити не лише реакцію на природні катаклізми, а й відображення соціальних, моральних та етичних цінностей спільноти. Вони створюють міфи, які допомагають людям зрозуміти своє місце у світі та відносини з вищими силами.

Автохтонні американські культури від Аляски до Патагонії демонструють дивовижну кількість подібних наративів, що може свідчити як про спільне походження, так і про універсальність людського досвіду перед лицем природних катастроф. У всіх індіанських племен (близько 130) Америки (Північної, Південної та Центральної частини) у міфах також відображена тема Великого потопу. У стародавньому мексиканському "Кодексі Чималпопока" про потоп написано так: "Небо наблизилось до землі, і в один день все загинуло. Навіть гори зникли під водою. ... Кажуть, що скелі, які ми бачимо тепер, покрили всю землю, а лава кипіла і вирувала з великим шумом і здіймалися гори червоного кольору ... " (Bierhorst, 1998, p. 26). У мексиканських стародавніх рукописах згадується Всесвітній потоп, під час якого на Землі було знищено расу велетнів, неугоду Богу. Вижити вдалося тільки парі, що сховалася у кроні дерева, інші були перетворені на рибу. В індіанців Каліфорнії герой багатьох міфів Койт, подібно до Ноя, врятувався від потопу, що супроводжувався вогненним дощем. Спогади про жахливу повінь, що залила найвищі гірські вершини, збереглися і в міфах канадських індіанців.

¹ Sima Qian. Shiji: Xia ben ji ["Records of the Grand Historian", chapter "Annals of the Xia Dynasty"]. Original text in Classical Chinese. Excerpt: "Di Yu ascended the throne and recommended Gao Yao, entrusting him with governance, but Gao Yao died. His descendants were enfeoffed in Ying and Liu, or in Xu. Later Yu appointed Yi, entrusting him with government. After ten years, Emperor Yu toured the East and died at Kuaiji, passing the realm to Yi. After three years of mourning, Yi yielded the throne to Yu's son Qi, and retired to live at the southern slope of Mount Ji." Available at the electronic resource: Chinese Text Project — Xia ben ji. Archived / accessed on September 20, 2025. URL: <https://ctext.org/shiji/xia-ben-ji>

Цікаво, що в багатьох легендах про потоп у мешканців Нового Світу згадуються землетруси та виверження вулканів. У розповіді індіанців з племені яганів, що населяють архіпелаг Вогненної Землі, як причина потопу фігурувало якесь космічне явище, можливо, це було падіння в море великого метеорита: "...багато століть тому Місяць впав у море. Морські хвилі піднялися, подібно до води у відрі, якщо кинути в нього великий камінь. Це викликало повінь, від якої врятувалися лише щасливі жителі цього острова, що відірвався від морського дна і плавав морем. Навіть гори на материк були залиті водою... Коли нарешті Місяць вийшов із морської безодні, а вода стала спадати, острів повернувся на колишнє місце" (Bierhorst, 1998, pp. 114–115).

В аборигенів Австралії є одразу кілька міфів про потоп. Один із міфів розповідає про ті далекі часи, коли єдиними живими істотами на землі були птахи. Вони були розумними, як люди, і наймудрішим серед них був Сокіл. Другим за мудрістю вважався Ворон. Якось Соколу треба було кудись злітати у справах, а за своїм маленьким сином він покликав доглянути Ворона. Соколінку захотілося пити, він попросив у Ворона: "Дай мені попити". Ворон привів його до річки і сказав: "Випий всю річку". Соколінку пив-пив-пив, поки не випив усю річку, а потім лопнув. Від цього й трапився потоп.

Інший міф розповідає про те, як велетенська жаба випила всі водоймища на світі, і настала жахлива спека. Риби били хвостами об землю, але води не було. Тоді тварини заходилися смішити жабу, щоб вона розсміялася, і вода вилілася у неї з рота, але жаба не хотіла сміятися, а тільки відверталася, витріщала очі і роздмухувала щоки. Вдалося розсмішити жабу вугрю, який став перед нею звиватися. Це здалося жабі кумедним, і вона зареготалася. З її очей бризнули сльози, а з рота фонтаном полилася вода, і від цього трапився потоп.

Ще один австралійський міф про потоп говорить про людину Карана Кам'яного Кроншнепа, який має здатність обертатися птахом. Стався потоп. Каран Кам'яний Кроншнеп перетворився на величезного птаха, на нього сіли всі люди, і він злетів на гору. Припливли змії, валлабі, дикобрази та динго. Вони були їжею для людей, які чекають на потоп. Каран Кам'яний Кроншнеп здійснив магічний обряд, і вода почала відступати, буйство природи закінчилося. Після цього всі люди стали птахами і відлетіли до своїх рідних країн, а сам Каран відлетів на Місяць (Lauder, 2019).

Фіно-угорський міф пов'язує потоп із кінцем світу. Щоправда, фіно-угорські народи мають потоп не зовсім звичний – він вогняний. Головний бог Нумі-Торум вирішив знищити людство, пославши на землю потоп із вогню. Але син Нумі-Торума Мир-сусне-хум на якийсь час відмовив батька губити всесвіт. Однак кінець світу неминучий, вогняний потоп все одно настане. І врятуються у ньому тільки ті люди, які зроблять семишарові плоті. Шість шарів згорять у вогні, а сьомий залишиться. Ті, що врятувалися, житимуть ще стільки ж, скільки жили до потопу, потім вони стануть водяними жуками і, нарешті, звернуться у порошок. Це буде кінцем світу. У віруваннях народу ханти говориться, що після вогняного потопу піде і водяний: вода все змиє, і почнеться нове життя (Fantalov, 1997).

Міждисциплінарний підхід до аналізу цих міфів у працях (Daimon et al., 2022) виявляє можливі зв'язки з реальними геологічними подіями, зокрема з підняттям рівня океанів після останнього льодовикового періоду. Генетична антропологія та мовознавство надають додаткові інструменти для розуміння шляхів поширення цих наративів.

У вітчизняному науковому дискурсі дослідження проблематики міфу про Всесвітній потоп і його можливого зв'язку з Чорноморським катаклізмом представлені обмежено. Ідеї про те, що міфи про Великий потоп можуть відображати події гідрологічної катастрофи в Чорноморському басейні здебільшого поширені в українських засобах масової інформації. Зокрема, у 2012 році була навіть анонсована підводно-археологічна експедиція, однак результати її роботи так і не були оприлюднені (Українські вчені перевіряють легенду про Всесвітній потоп, 2012).

Окремі українські дослідники, зокрема Юрій Шилов, виявляли зацікавлення гіпотезою Волтера Пітмана та Вільяма Раяна, викладеною у праці "*Noah's Flood*" (Ryan, & Pitman, 2000), проте здебільшого це обмежувалося окремими згадками в соціальних мережах. Подібні ідеї отримали висвітлення і в статті Валентина Моїсеєнка та Сергія Платонова "*Чорноморський потоп і Старий Завіт*" на сторінках видання *Голос України*, де автори припускають, що саме українське Причорномор'я могло бути осередком формування міфу про Великий потоп (Моїсеєнко, & Платонов, 2004). Аналогічні міркування висловлює й Леонід В'язович у публікації "*Всесвітній потоп – легенда чи реальність?*" (В'язович, 2022).

Водночас українська археологічна наука зосереджується переважно на вивченні локальних геологічних і культурних наслідків Чорноморського катаклізму. Зокрема, Л. Залізник у праці "*Чорноморський потоп та його археологічні наслідки*" та М. Відейко в дослідженнях "*Евксинське озеро*", "*Чорноморський потоп*" та археологія північного Причорномор'я 7000–5000 рр. до н. е. аналізують регіональні трансформації, однак не роблять висновків щодо впливу цієї катастрофи на формування міфів про Всесвітній потоп.

Цікавим є також підхід А. Плечко, яка у статті "*Поліські легенди про всесвітній потоп*" здійснила лінгвістичний аналіз народних текстів, простежуючи специфіку вірувань жителів українського Полісся щодо мотивів потопу (Плечко, 2019, с. 46–54).

Отже, українська наукова традиція загалом не підтверджує існування Всесвітнього потопу в біблійному сенсі. Дослідники зосереджуються переважно на реконструкції регіональних геологічних змін, зокрема історії Чорного моря, розглядаючи їх як локальні процеси з можливим відлунням у міфологічних наративах, але без акценту на їх універсалізації.

Дискусія і висновки

За підсумками здійсненого порівняльного вивчення переказів про всесвітній потоп можна констатувати, що досліджуваний феномен становить багатомірний культурний утвір, який об'єднує компоненти колективної пам'яті, психічних прообразів та громадсько-культурних призначень. Перекази про потоп збереглися у пам'яті народів усіх континентів планети. Тільки у внутрішніх районах Азії та Африки, віддалених від морів і великих річок, оповіді про потоп відносно рідкісні.

На сьогодні більшість учених вважають найбільш імовірною версію про те, що в різні періоди на багатьох територіях земної кулі траплялися потопи, тоді як причини їх виникнення були різні. Співвідношення між регіонами поширення міфів про всесвітній потоп та зонами давніх катастрофічних затоплень є математично достовірним. Однак перетворення реальних подій на міфічні конструкції відбувається через складні символічні процеси. Люди намагалися їх пояснити, спіраючись на культурні особливості свого народу. В їхній уяві логічно, що таке випробування посилялося як покарання за якісь

провини. Кожен народ знаходив свої причини та трактування цього явища.

Порівняльне вивчення міфів та міфологічних образів показує, що схожі сюжети існують у різних народів. Подібна схожість сюжетів, що описуються у міфах, стосується питань світобудови. Це говорить про те, що існують безумовні ідеї, архетипи, які доповнились історико-культурними деталями в міфах різних етносів, і ця трансформація відбувається постійно протягом усього історичного розвитку людства, однак не завжди можна бачити запозичення. Наприклад, фіно-угорський та австралійські міфи не схожі на жодні інші, найімовірніше, вони місцевого походження. Але в деяких випадках сюжети міфів практично повторюються і, певно, запозичені (вавилонський, єврейський та грецький). Не в усіх міфах потоп сприймається як боже покарання. Іноді потоп сприймається просто як буйство водної стихії (в індійському, китайському та австралійських міфах потоп виникає якби сам собою, а не як кара за гріхи людей). Майже в усіх міфах рятується сам і рятує землю праведник. Тільки в австралійських міфах порятунок від потопу і сам потоп не пов'язується з людиною (Карану Кам'яного Кроншнепа можна розглядати як птаха), там діють тотемні тварини. До тотемних тварин можна зарахувати і дракона з черепахою з китайського міфу (з черепахою китайці пов'язують появу ієрогліфів, які імператор Фусі прочитав на її панцирі), а дракон Ін-лун вважався богом південних морів, Гоу-лун – богом землі, Куй-лун – грому, погоди.

Зіставлення міфів про всевітній потоп різних культур виявляє значні подібності та відмінності. Основні теми, такі як божественне втручання, попередження праведної людини, будівництво ковчега, збереження життя і жертвопринесення після потопу, є спільними для більшості цих міфів. Часто в міфах потоп сприймається як межа, кінець однієї епохи та початок іншої. У фіно-угорському міфі кінець світу прямо пов'язується з потопом, після якого має розпочатися нове життя. Потопом у багатьох міфах пояснюється поява нового покоління людей (грецькі, індійські міфи) та деяких народів. У єврейській оповіді сини Ноя Сім, Хам та Яфет стали прабатьками народів світу. На Далекому Сході варіантом цього уявлення є віра в те, що Юй після потопу став фундатором правлячої династії в Китаї. Водночас різні деталі, такі як причини потопу, тривалість потопу та нагороди для врятованих, відображають унікальні культурні та релігійні особливості кожної цивілізації.

Отже, підсумовуючи, можна виокремити такі особливості, як універсальність характеру більшості міфів і оповідей про потоп, що може вказувати на колективну пам'ять реальної катастрофи, при цьому кожен міф відображає цю подію відповідно до свого культурного середовища, акцентуючи увагу на своїх релігійних і світоглядних особливостях, і тлумачать цей мотив по-різному (покарання, очищення, відродження), але при цьому зберігаючи загальні риси архетипових уявлень і вказуючи на кінець старої і початок нової ери людства. Слід також зазначити важливість міждисциплінарного підходу в дослідженні цієї проблематики для виявлення чи спростування зв'язку цих міфів і оповідей з реальними геологічними подіями.

Джерела фінансування. Це дослідження не отримало жодного гранту від фінансової установи в державному, комерційному або некомерційному секторах.

Список використаних джерел

- В'язович, Л. (2022, 1 вересня). *Всесвітній потоп: Легенда чи реальність?* Літературно-науковий вісник LNVistnik. <https://lnvistnik.com.ua/ua/vsesvitnij-potop-legenda-chy-realnist/>
- Мосієнко, В., & Платонов, С. (2004, 24 лютого). *Чорноморський потоп і Старий Заїм*. Голос України. <https://www.golos.com.ua/article/236440>
- Плечко, А. (2019). Поліські легенди про всевітній потоп. *Лінгвістика: Філологічні науки*, 1(40), 46–54. <https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4406>
- Римарук, І. М. (Ред.). (1991). *На ріках вавилонських: З найдавнішої літератури Шумеру, Вавилону, Палестини* (М. Н. Москаленко, Упоряд.). Дніпро. https://shron1.chtyvo.org.ua/Moskalenko/Na_rikakh_vavilonskykh_Z_naidavnishoi_literatury_Shumeru_Vavilonu_Palestyny.pdf?
- Українська Біблія* (І. Орієнко, Пер.). (1962). British and Foreign Bible Society. <http://bible.ubf.org.ua/ukr>
- Українські вчені перевіряють легенду про Всесвітній потоп*. (2012, 17 травня). LB.ua. https://lb.ua/society/2012/05/17/151352_ukrainskie_uchenie_proveryat_legendu.html
- Bailey, L. R. (1989). *Noah: The person and the story in history and tradition*. University of South Carolina Press.
- Bierhorst, J. (1998). *History and mythology of the Aztecs: The Codex Chimalpopoca*. University of Arizona Press. <https://dokumen.pub/history-and-mythology-of-the-aztecs-the-codex-chimalpopoca-0816518866-9780816518869.html>
- Blakeney, E. (Ed.). (1934). *Smith's Smaller Classical Dictionary: Reference*. J. M. Dent and Sons. <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.462246/page/n225/mode/2up>
- Crawford, C. D. (2013). Noah's architecture: The role of sacred space in ancient Near Eastern flood myths. In M. K. George (Ed.), *Constructions of space IV: Further developments in examining ancient Israel's social space* (Vol. 569, pp. 1–22). T&T Clark Bloomsbury.
- Croke, B. (1982). The Originality of Eusebius' Chronicle. *The American Journal of Philology*, 103(2), 195–200. <https://doi.org/10.2307/294250>
- Dacre, R. et al. (Ed.). (1888). *The Timaeus of Plato*. Macmillan.
- Daimon, H., Nakano, G., Takahara, K., & Miyamae, R. (2022). The Noah's Ark effect: Radicalization of social meanings of disaster preparedness in communities facing a major disaster. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 82, Article 103372. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2022.103372>
- Davidson, R. M. (1995). Biblical Evidence for the Universality of the Genesis Flood. *Andrews University. Faculty Publications*, 22(2), 58–73. <https://digitalcommons.andrews.edu/pubs/2104>
- Dundes, A. (Ed.). (1988). *The Flood myth*. University of California Press.
- Eusebius (2012). *The Preparation for the Gospel* (E. H. Gifford, Trans.). The Clarendon Press. https://archive.org/details/preparation-for-the-gospel_202311/page/527/mode/2up
- Fantalov, A. (1997). *A rise of Mir-Susne-Hum. Graphic cycle dedicated to a national Ob-Ugrian (Ostyak – Hant and Vogul – Mansi) hero* [Image]. Alex Fantalov. <https://fantalov.tripod.com/Ugrian2.htm>
- Frazer, J. G. (1916). Ancient Stories of a Great Flood. *The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*, 46, 231–283. <https://www.jstor.org/stable/2843393>
- Gaster, Th. H. (1969). *Myth, legend, and custom in the old testament*. Harper & Row. <https://archive.org/details/mythlegendcustom00gast/page/n23/mode/2up>
- Hountondji, P. J. (1976). *African Philosophy: Myth and Reality* (H. Evans, Trans.) Indiana University Press. <https://url.li/fqggww>
- Kiderra, I. (2020, Dec. 23). *Massive Tsunami Hit the Neolithic Middle East 9,000+ years ago*. UC San Diego Today. <https://today.ucsd.edu/story/massive-tsunami-hit-the-neolithic-middle-east-9000-years-ago>
- Kraeling, E. G. (1947). Xisouthros, deucalion and the flood traditions. *Journal of the American Oriental Society*, 67(3), 177–183. <https://doi.org/10.2307/596085>
- Lambert, W. G., Millard, A. R., & Civil, M. (1999). *Atra-hasis: The Babylonian story of the flood*. Eisenbrauns.
- Lauder, Th. D. (2019). *Legendary Tales of the Highlands* (Vol. 3). <https://www.gutenberg.org/cache/epub/59202/pg59202-images.html>
- Matsya Purana. (2022). *Bharatpedia*. Retrieved February 3, 2022, from https://en.bharatpedia.org/wiki/Matsya_Purana
- Nettleship, H., & Sandys, J. E. (Eds.). (1956). *A DICTIONARY OF classical antiquities: Mythology, religion, literature and art* (O. Seyffert, Trans.). William Glaisner, Ltd. <https://ia801306.us.archive.org/11/items/cu31924028214652/cu31924028214652.pdf> (Original work published 1891)
- Plato. (2008). *Critias* (B. Jowett, Trans.). <https://www.gutenberg.org/files/1571/1571-h/1571-h.htm>
- Riddehough, G. B. (1959). Man-into-Beast Changes in Ovid. *Phoenix*, 13(4), 201–209. <https://doi.org/10.2307/1086030>
- Ryan, W., & Pitman W. (2000). *Noah's flood: The new scientific discoveries about the event that changed history*. Simon & Schuster.
- Sasson, J. M. (Ed.). (1995). *Akkadian literature: An overview. Civilizations of the Ancient Near East*. Charles Scribner's Sons.
- Shastri, J. L., & Bhatt, G. P. (1955). *Brahma Purana: UNESCO Collection of Representative Works – Indian Series*. Motilal Banarsidass.
- Spoelstra, J. J. (2023). Noah's Ark and the Flood in Judaism and Islam: A Bi-optic perspective of salvation and sacred space. *Scriptura*, 122(1), 1–11. <https://doi.org/10.7833/122-1-2067>

Woolley, C. L. (1929). *Ur of the Chaldees: A record of seven years of excavation*. Ernest Benn Ltd. [https://doi.org/10.1016/j.quaint.2006.08.004](https://archive.org/details/in.gov.ignca.33908/Yanko-Hombacha, V., Gilbert, A. S., & Dolukhanov, P. (2007). Controversy over the great flood hypotheses in the Black Sea in light of geological, paleontological, and archaeological evidence. <i>Quaternary International</i>, 167(5), 91–113. <a href=)

挪亞方舟與大洪水是眾所皆知的舊約故事 而當年大洪水是否覆蓋整個地球？還是只有些許地區遭洪水侵襲？(2019, 25.11). CDN News. <https://cdn-news.org/News.aspx?EntityID=News&PK=000000000652e59488b2cbf5ef e194eac3fcb75e89c606d>

References

Bailey, L. R. (1989). *Noah: The person and the story in history and tradition*. University of South Carolina Press.

Bierhorst, J. (1998). *History and mythology of the Aztecs: The Codex Chimalpopoca*. University of Arizona Press. <https://dokumen.pub/history-and-mythology-of-the-aztecs-the-codex-chimalpopoca-0816518866-9780816518869.html>

Blakeney, E. (Ed.). (1934). *Smith's Smaller Classical Dictionary: Reference*. J. M. Dent and Sons. <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.462246/page/n225/mode/2up>

Crawford, C. D. (2013). Noah's architecture: The role of sacred space in ancient Near Eastern flood myths. In M. K. George (Ed.), *Constructions of space IV: Further developments in examining ancient Israel's social space* (Vol. 569, pp. 1–22). T&T Clark Bloomsbury.

Croke, B. (1982). The Originality of Eusebius' Chronicle. *The American Journal of Philology*, 103(2), 195–200. <https://doi.org/10.2307/294250>

Dacre, R. et al. (Ed.). (1888). *The Timaeus of Plato*. Macmillan.

Daimon, H., Nakano, G., Takahara, K., & Miyamae, R. (2022). The Noah's Ark effect: Radicalization of social meanings of disaster preparedness in communities facing a major disaster. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 82, Article 103372. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2022.103372>

Davidson, R. M. (1995). Biblical Evidence for the Universality of the Genesis Flood. *Andrews University. Faculty Publications*, 22(2), 58–73. <https://digitalcommons.andrews.edu/pubs/2104>

Dundes, A. (Ed.). (1988). *The Flood myth*. University of California Press.

Eusebius (2012). *The Preparation for the Gospel* (E. H. Gifford, Trans.). The Clarendon Press. https://archive.org/details/eusebius-gifford-1903-preparation-for-the-gospel_202311/page/527/mode/2up

Fantalov, A. (1997). *A rise of Mir-Susne-Hum. Graphic cycle dedicated to a national Ob-Ugrian (Ostyak – Hant and Vogul – Mansi) hero* [Image]. Alex Fantalov. <https://fantalov.tripod.com/Ugrian2.htm>

Frazer, J. G. (1916). Ancient Stories of a Great Flood. *The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*, 46, 231–283. <https://www.jstor.org/stable/2843393>

Gaster, Th. H. (1969). *Myth, legend, and custom in the old testament*. Harper & Row. <https://archive.org/details/mythlegendcustom00gast/page/n23/mode/2up>

Hountondji, P. J. (1976). *African Philosophy: Myth and Reality* (H. Evans, Trans.) Indiana University Press. <https://surl.li/fgqeww>

Kiderra, I. (2020, Dec. 23). *Massive Tsunami Hit the Neolithic Middle East 9,000+ years ago*. UC San Diego Today. <https://today.ucsd.edu/story/massive-tsunami-hit-the-neolithic-middle-east-9000-years-ago>

Kraeling, E. G. (1947). Xisouthros, deucalion and the flood traditions. *Journal of the American Oriental Society*, 67(3), 177–183. <https://doi.org/10.2307/596085>

Lambert, W. G., Millard, A. R., & Civil, M. (1999). *Atra-hasis: The Babylonian story of the flood*. Eisenbrauns.

Lauder, Th. D. (2019). *Legendary Tales of the Highlands* (Vol. 3). <https://www.gutenberg.org/cache/epub/59202/pg59202-images.html>

Matsya Purana. (2022). *Bharatpedia*. Retrieved February 3, 2022, from https://en.bharatpedia.org/wiki/Matsya_Purana

Mosienko V., & Platonov S. (2004, February 24). *The Black Sea flood and the Old Testament*. Golos Ukrainy [in Ukrainian]. <https://www.golos.com.ua/article/236440>

Nettleship, H., & Sandys, J. E. (Eds.). (1956). *A DICTIONARY OF classical antiquities: Mythology, religion, literature and art* (O. Seyffert, Trans.). William Glaisher, Ltd. <https://ia801306.us.archive.org/11/items/cu31924028214652/cu31924028214652.pdf> (Original work published 1891)

Noah's Ark and the Great Flood are well-known Old Testament stories. *But did the Great Flood cover the entire earth, or did it only affect certain areas?* (2019, November 25). CDN News [in Chinese]. <https://cdn-news.org/News.aspx?EntityID=News&PK=000000000652e59488b2cbf5ef e194eac3fcb75e89c606d>

Plato. (2008). *Critias* (B. Jowett, Trans.). <https://www.gutenberg.org/files/1571/1571-h/1571-h.htm>

Plechko A. (2019). Polesie legends about the global flood. *Linguistics: Philological Sciences*, 1(40), part 1, 46–54 [in Ukrainian]. <https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4406>

Riddehough, G. B. (1959). Man-into-Beast Changes in Ovid. *Phoenix*, 13(4), 201–209. <https://doi.org/10.2307/1086030>

Ryan W., & Pitman W. (2000). *Noah's flood: The new scientific discoveries about the event that changed history*. Simon & Schuster.

Rymaruk, I. M. (Ed.). (1991). *On the Rivers of Babylon: From the Ancient Literature of Sumer, Babylon, and Palestine* (M. N. Moskalenko, Comp.). Dnipro [in Ukrainian]. https://shron1.chtyvo.org.ua/Moskalenko/Na_rikakh_vavilonskykh_Z_naidavnishoi_literatury_Shumeru_Vavilonu_Palestyny.pdf

Sasson, J. M. (Ed.). (1995). *Akkadian literature: An overview. Civilizations of the Ancient Near East*. Charles Scribner's Sons.

Shastri, J. L., & Bhatt, G. P. (1955). *Brahma Purana: UNESCO Collection of Representative Works – Indian Series*. Motilal Banarsidass.

Spiegelstra, J. J. (2023). Noah's Ark and the Flood in Judaism and Islam: A Bi-optic perspective of salvation and sacred space. *Scriptura*, 122(1), 1–11. <https://doi.org/10.7833/122-1-2067>

Ukrainian Bible. (l. Ohienko, Trans.). (1962). British and Foreign Bible Society [in Ukrainian]. <http://bible.ubf.org.ua/ukr>

Ukrainian scientists will verify the legend about the global flood. (2012, May 17). LB.ua. [in Ukrainian]. https://lb.ua/society/2012/05/17/151352_ukrainskie_uchenie_proveryat_legendu.html

Viazovich, L. (2022, September 1). *The Great Flood: Legend or Reality?* Literary and Scientific Bulletin LNVistnik [in Ukrainian]. <https://lnvistnik.com.ua/vsesvitnij-potop-legenda-chy-realist/>

Woolley, C. L. (1929). *Ur of the Chaldees: A record of seven years of excavation*. Ernest Benn Ltd. [https://doi.org/10.1016/j.quaint.2006.08.004](https://archive.org/details/in.gov.ignca.33908/Yanko-Hombacha, V., Gilbert, A. S., & Dolukhanov, P. (2007). Controversy over the great flood hypotheses in the Black Sea in light of geological, paleontological, and archaeological evidence. <i>Quaternary International</i>, 167(5), 91–113. <a href=)

Отримано редакцією журналу / Received: 12.08.25
Прорецензовано / Revised: 22.08.25
Схвалено до друку / Accepted: 10.09.25

Nazarii MALANYAK, PhD-Student

ORCID ID: 0000-0002-2666-3035

e-mail: banderas.enei@knu.ua

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE GLOBAL FLOOD IN MYTHS AND LEGENDS OF THE PEOPLES OF THE WORLD

Background. The article examines in detail the most famous literary monuments containing descriptions of the Great Flood. Particular attention is paid to the structural analysis of these narratives, their chronological correlation and possible ways of mutual influence between different cultural areas. The article also analyzes the further development of the legend in different cultures, as well as the main fragments of the stories about the events before, during and after the Flood.

Methods. This study applied a comprehensive approach and used a combination of historical, comparative, structural-mythological, hermeneutic and semiotic methods, applied religious analysis to study the religious and symbolic meaning of myths in the context of different traditions and comparative-mythological analysis to identify archetypes and cultural parallels.

Results. The global nature of the phenomenon of the Great Flood is reflected in the myths and folklore of many peoples, which indicates a common cultural experience and a possible connection with real historical events or natural disasters. Cross-cultural analysis and study of these legends allows us to compare the worldview of different civilizations, identify common motives and peculiarities of the interpretation of natural disasters in different cultures. The religious and mythological significance of the flood story plays an important role in many religions and their analysis helps to better understand the evolution of religious ideas of mankind.

Conclusions. The conclusion notes the universal nature of the flood motifs in world culture, which may indicate both the common archetypal foundations of the human psyche and the possible historical reality of catastrophic floods in the past of mankind. The research contributes to a deeper understanding of the mechanisms of preservation and transmission of cultural memory through mythological narratives, as well as the role of archaeological research in verifying ancient traditions and their scientific reinterpretation in a modern context.

Keywords: global flood, flood, ark, myths, legends, cultural heritage, religious texts, religious traditions.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.